

Казахский национальный технический университет имени К.И. Сатпаева

УДК.658.152/.153:622.276/.279

На правах рукописи

ДЖУМАДИЛОВА ШЫНАРА ГАЛИМЖАНОВНА

**Управление финансово-экономическим состоянием нефтегазового
предприятия на основе динамического норматива
(на примере АО «Разведка Добыча «КазМунайГаз»)**

6D050600 – Экономика

Диссертация на соискание ученой степени
доктора философии (PhD)

Члены консультационной комиссии:
Доктор экономических наук
Сайлаубеков Н.Т.
PhD, Doctor habilitatus,
Associated professor Laszlo Vasa

Республика Казахстан
Алматы, 2013

СОДЕРЖАНИЕ

ОБОЗНАЧЕНИЯ И СОКРАЩЕНИЯ	4
ВВЕДЕНИЕ	5
1 ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКИМ СОСТОЯНИЕМ ПРЕДПРИЯТИЯ	13
1.1 Основы управления финансово-экономическим состоянием предприятия	13
1.2 Финансово-экономическая устойчивость как цель управления финансово-экономическим состоянием предприятия	24
1.3 Инструментальный аппарат управления финансово-экономическим состоянием предприятия	28
Выводы по первому разделу	42
2 АНАЛИЗ И ОЦЕНКА ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОСТОЯНИЯ АО «РД «КАЗМУНАЙГАЗ»	44
2.1 Анализ современного состояния нефтегазовой отрасли Казахстана	44
2.2 Методика оценки финансово-экономического состояния предприятия на основе динамического норматива	55
2.3 Анализ и оценка текущего финансово-экономического состояния АО «РД «КазМунайГаз» на основе динамического норматива	67
2.4 Рейтинговая оценка текущего финансово-экономического состояния АО «РД «КазМунайГаз»	77
Выводы по второму разделу	82
3 МОДЕЛИРОВАНИЕ И ПРОГНОЗИРОВАНИЕ ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОСТОЯНИЯ АО «РД «КАЗМУНАЙГАЗ» ...	84
3.1 Эконометрическое моделирование и прогнозирование показателей финансовой отчетности АО «РД «КазМунайГаз»	84
3.2 Анализ и оценка финансово-экономического состояния АО «РД «КазМунайГаз» на основе динамического норматива в прогнозном периоде	106
3.3 Рекомендации по совершенствованию стратегии устойчивого экономического развития АО «РД «КазМунайГаз»	109
Выводы по третьему разделу	115
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	117
СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ	119
ПРИЛОЖЕНИЕ А (Справка об использовании в КазНТУ имени К.И. Сатпаева)	128
ПРИЛОЖЕНИЕ Б (Акт о внедрении в АО «Эмбамунайгаз»)	129
ПРИЛОЖЕНИЕ В (Акт о внедрении в АО «Каражанбасмунай»)	130
ПРИЛОЖЕНИЕ Г (Методика построения моделей оценки и прогнозирования показателей финансовой отчетности)	131
ПРИЛОЖЕНИЕ Д (Матрицы фактических соотношений по блокам показателей)	144

ПРИЛОЖЕНИЕ Е (Матрицы совпадений фактических и нормативных соотношений)	148
ПРИЛОЖЕНИЕ Ж (Ставки рентного налога на экспорт сырой нефти) ..	152
ПРИЛОЖЕНИЕ И (Результаты теста ADF)	153
ПРИЛОЖЕНИЕ К (Результаты теста Йохансена)	162

АННОТАЦИЯ

диссертации на соискание ученой степени доктора философии (PhD)
по специальности 6D050600 – Экономика

Джумадилова Шынара Галимжановна

«Управление финансово-экономическим состоянием нефтегазового предприятия на основе динамического норматива (на примере АО «Разведка Добыча «КазМунайГаз»)»

Цель исследования. Разработка механизма управления финансово-экономическим состоянием предприятия нефтегазовой отрасли на основе динамического норматива.

Задачи исследования:

1. Разработать алгоритм управления финансово-экономическим состоянием предприятия на базе системного и комплексного подхода к анализу, оценке и прогнозированию деятельности предприятия.

2. На основе системного и комплексного подхода выполнить анализ нефтегазовой отрасли и дать оценку финансово-экономического состояния нефтегазового предприятия (на примере АО «РД «КазМунайГаз»).

3. Разработать методику и алгоритм построения эконометрических моделей прогнозирования финансово-экономических показателей предприятия и на основе прогнозных данных выполнить анализ и оценку финансово-экономического состояния предприятия в прогнозном периоде для повышения эффективности управления финансово-экономическим состоянием предприятия.

4. Разработать и обосновать способ расчета рейтинговой оценки на основе динамического норматива, учитывающий относительность значений устойчивости по блокам показателей финансово-экономического состояния предприятия.

5. Разработать рекомендации по улучшению финансово-экономического состояния предприятия на основе управленческого воздействия.

Актуальность темы исследования. В Послании Президента РК народу Казахстана от 29 января 2010 года создание эффективных и конкурентоспособных производств определено одной из целей в реализации Стратегического плана – 2020. В Стратегии «Казахстан – 2050», заявленной в Послании Президента РК народу Казахстана от 14 декабря 2012 года, указана необходимость сделать экономику Казахстана независимой от колебаний мировых цен на сырье. В современных условиях растущей неопределенности рыночной среды особую актуальность приобретает проблема обеспечения устойчивости предприятий. Это свидетельствует о растущей необходимости разработки эффективных механизмов управления финансово-экономическим состоянием нефтегазовых предприятий страны.

Объектом исследования являются предприятия нефтегазовой отрасли, а именно АО «Разведка Добыча «КазМунайГаз».

Предметом исследования является процесс управления финансово-экономическим состоянием предприятия нефтегазовой отрасли, а именно АО «Разведка Добыча «КазМунайГаз».

Методы исследования. При выполнении диссертационного исследования были использованы общенаучные методы качественного анализа, в т.ч. сравнительного и факторного анализов, метода экспертных оценок и др., а также количественные методы, в т.ч. экономико-математические методы управления, методы статистического анализа, отраслевого анализа, эконометрическое моделирование и прогнозирование на основе моделей регрессии, моделей векторной коррекции ошибок и др.

Научная новизна исследования заключается в следующем:

- решение проблем управления финансово-экономическим состоянием предприятия основано на системном и комплексном подходе;
- предложен авторский подход к определению понятия «финансово-экономическая устойчивость»
- предложена новая методика расчета рейтинговой оценки финансово-экономического состояния предприятий;
- разработан алгоритм анализа и прогнозирования показателей финансовой отчетности с использованием современного инструментального аппарата.

Основные положения диссертационного исследования, выносимые на защиту:

1. Авторский подход к определению понятия «финансово-экономическая устойчивость», который позволяет наиболее полно и точно определить цель управления финансово-экономическим состоянием предприятия.

2. Разработан механизм управления финансово-экономическим состоянием предприятия, позволяющий принять научно обоснованные решения в управлении предприятием.

3. На основе анализа нефтегазовой отрасли РК установлены:

- растущая концентрация отрасли небольшими темпами;
- для укрепления энергетической безопасности требуется увеличение доли казахстанского участия в нефтегазодобывающих проектах.

4. Разработана методика построения моделей оценки и прогнозирования показателей финансовой отчетности предприятия, включающая использование динамического норматива и эконометрических моделей показателей предприятия, что позволяет качественно улучшить процесс планирования на предприятии.

5. Предложен новый подход к расчету рейтинговой оценки финансово-экономического состояния предприятий.

6. Выработаны рекомендации по улучшению финансово-экономического состояния и совершенствованию стратегии развития нефтегазового предприятия. Основные предложения по совершенствованию

стратегии развития могут быть экстраполированы на все предприятия нефтегазовой отрасли Казахстана

Теоретическая и практическая значимость состоит в том, что результаты исследования позволяют:

- применить разработанную схему управления финансово-экономическим состоянием на основе динамического норматива в теоретических и практических исследованиях управления финансово-экономическим состоянием предприятия и планирования его деятельности;

- принять научно обоснованные решения в процессе управления финансово-экономическим состоянием предприятия, в разработке его стратегии развития;

- обеспечить компьютерную обработку в ППП Excel и EViews экономической информации с целью предоставления ее в наглядной форме для удобства в принятии управленческих решений, а также для количественной оценки сценариев развития финансово-экономической деятельности предприятия;

- применить разработанные рекомендации по улучшению финансово-экономического состояния и совершенствованию стратегии развития в управлении предприятием.

Публикация результатов исследования. По теме диссертации опубликовано 10 работ, общим объемом 3,44 печатных листа, из которых 5 статей опубликованы в рекомендованных Комитетом по контролю в сфере образования и науки МОН РК изданиях пяти различных наименований, 1 статья опубликована в издании, имеющем ненулевой импакт-фактор по данным компании Thomson Reuters и Scopus, 4 статьи опубликованы в сборниках международных научно-практических конференций, в том числе одна – в сборнике, входящем в базу данных Scopus.

ABSTRACT

of thesis for attainment of the scientific degree of Doctor of Philosophy (PhD) in the specialty of Economics (6D050600)

Shynara G. Jumadilova

“Management of financial and economic status of an oil and gas enterprise based on a dynamic normative (e.g. JSC “KazMunaiGas” Exploration and Production)”

Research purpose. Mechanism development for control of financial and economic status of oil and gas enterprise on the base of dynamic normative.

Research tasks:

1. To develop an algorithm for control of financial and economic status of enterprise based on systemic and complex approach to analysis, estimation and prognosis of enterprise activity.
2. To analyze oil and gas sector and estimate financial and economic status of oil and gas enterprise (case of JSC KazMunaiGas EP) based on systemic and complex approach.
3. To develop a method and an algorithm for building econometric models for prognosis of financial and economic indicators of enterprise, and using the results of provided prognosis to analyze and estimate financial and economic status of oil and gas enterprise in predictive period for increase the control effectiveness of financial and economic status.
4. To develop and justify a method for calculating rating estimation based on dynamic normative, allowing for relativity of magnitudes of stability on indicators sets of financial and economic status.
5. To develop recommendations for improvement of financial and economic status of enterprise based on control activity.

Research topicality. In address by the President of the Republic of Kazakhstan to the People on the 29th January of 2010 creation of effective and competitive productions is defined as one of purposes of Strategy – 2020. In the Strategy “Kazakhstan - 2050” necessity to make the economy of Kazakhstan independent from world oil price volatility is mentioned. The problem of ensuring enterprise stability is topical especially in modern conditions of increasing uncertainty of market. This indicates necessity to develop effective mechanisms for control financial and economic status of domestic oil and gas enterprises.

Research object is oil and gas enterprises, i.e. JSC KazMunaiGas Exploration and Production.

Research subject is control process financial and economic status of oil and gas enterprise, i.e. JSC KazMunaiGas Exploration and Production.

Research methods. General scientific methods of qualitative analysis, including comparative and factorial analysis, expert assessment method and others, and also quantitative methods, including economic and mathematic control methods, statistical

analysis, industrial analysis, econometric modeling and prognosis based on regression models, vector error correction models and others.

Scientific novelty:

- solution of control problems financial and economic status of enterprise based on systemic and complex approach;
- author's approach to definition "financial and economic stability";
- new approach to calculating rating estimation of financial and economic status of enterprises is proposed;
- algorithm for analysis and prognosis of indicators of financial report is developed using modern tools.

Propositions for defense:

1. Author approach to definition of «financial and economic stability», which allows defining precisely the purpose of control of financial and economic status of enterprise.
2. Mechanism of control of financial and economic status of enterprise allowing science-based decision-making is developed.
3. On the base of oil and gas sector analysis there are identified:
 - increasing concentration of sector by moderate rates;
 - necessity of expansion of share of Kazakhstani participation in oil-and-gas producing projects for strengthening energy security.
4. The method for building models of for estimation and prognosis of financial and economic indicators of enterprise, including dynamic normative and econometric models, what allows improve the planning process in enterprise.
5. New approach to calculating rating estimation of financial and economic status of enterprises is proposed.
6. Recommendations for improvement of financial and economic status and development strategy of KazMunaiGaz Company are proposed. The main propositions for improving development strategy can be extrapolated on other oil and gas countries of Kazakhstan.

Theoretical and practical significance is that the results of the research allow to:

- apply developed control scheme of financial and economic status based on dynamic normative for theoretical and practical researches devoted to control of financial and economic status and planning in enterprise;
- make science-based decisions in control of financial and economic status of enterprise, in development its strategy;
- provide electronic data processing in Excel and EViews software for displaying it as visual information for ease of decision-making, and also for quantitative estimation of development scenarios of financial and economic activity of enterprise;
- implement developed recommendations for improvement of financial and economic status and advance the development strategy in enterprise managing.

Publications. There were published 10 papers on thesis topic, of total volume 3,44 print pages, including 5 articles in journals recommended by the Committee, 1 article in cited journal (JCR), 4 articles in international conference proceedings, including 1 indexed in Scopus.

АНДАТПА

6D050600 – Экономика мамандығы бойынша
философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесіне іздену диссертациясына

Джумадилова Шынара Галимжановна

«Динамикалық норматив негізінде мұнай және газ өнеркәсібінің қаржы-экономикалық жағдайын басқару (АҚ «Барлау Өндіру «ҚазМұнайГаз» мысалында)»

Зерттеу мақсаты. Динамикалық норматив негізінде мұнай және газ саласындағы өнеркәсіптің қаржы-экономикалық жағдайын басқару құралын дамыту.

Зерттеу мәселелері:

1. Өнеркәсіп жұмыстарын талдауды, бағалауды және болжамдауды жүйелі және кешенді түрде қарастырып, өнеркәсіптің қаржы-экономикалық жағдайын басқару құралының алгоритмін құрастыру.

2. Жүйелі және кешенді түрде қарау негізінде мұнай және газ саласында талдау жасап, мұнай және газ өнеркәсібінің (АҚ «Барлау Өндіру «ҚазМұнайГаз» мысалында) қаржы-экономикалық жағдайын бағалау.

3. Өнеркәсіптің қаржы-экономикалық көрсеткіштерін болжамдаудың эконометриялық үлгісін құрудың әдістемесі мен алгоритмін жасау және өнеркәсіптің қаржы-экономикалық жағдайын басқару тиімділігін арттыру үшін талдау мерзімінде болжамдау негізінде өнеркәсіптің қаржы-экономикалық жағдайын талдау және бағалау.

4. Өнеркәсіптің қаржы-экономикалық жағдайының көрсеткіштер топтамаларының тұрақтылық мәндерінің салыстырмалығын ескеретін динамикалық норматив негізінде рейтингілік бағалаудың есептеу тәсілін негіздеу және жасау.

5. Басқару әсері негізінде өнеркәсіптің қаржы-экономикалық жағдайын жақсарту ұсыныстарын жасау.

Зерттеу тақырыбының өзектілігі: 29 ақпанның 2010 жылы ҚР Президентінің Қазақстан халқына жолдауында тиімді және бәсекеге қабілеттілі өндірістер ашу 2020 стратегиялық жоспарын жүзеге асырудағы мақсаттарының бірі деп көзделген. ҚР президентінің 14 желтоқсан 2012 жылғы Қазақстан халқына жолдауында көрсетілген «Қазақстан – 2050» жоспарында Қазақстанның экономикасын әлемдік шикізат бағасының тербелісінен міндетті түрде тәуелсіз ету туралы айтылған. Жаңа нарықты ортаның белгісіздік жағдайында орын алып отырған өнеркәсіптің тұрақтылығын қамтамасыз ету мәселесі аса маңызды болып келеді. Бұл елдегі мұнай және газ өнеркәсібінің қаржы-экономикалық жағдайын басқару тиімді құралын жасау қажеттілігінің өсуін көрсетеді.

Зерттеу нысаны мұнай-газ саласының өнеркәсібі, атап айтқанда АҚ «Барлау Өндіру «ҚазМұнайГаз» болып табылады.

Зерттеу пәні мұнай-газ саласындағы өнеркәсіптің, атап айтқанда АҚ «Барлау Өндіру «ҚазМұнайГаз», қаржы-экономикалық жағдайын басқару үрдісі болып табылады.

Зерттеу әдістері. Диссертациялық зерттеу орындағанда жалпы ғылымдық сапалық талдау әдісі, салыстырмалы және факторлы талдау, мамандық баға әдісі және де сандық әдістер, экономика-математикалық басқару әдістері, статистикалық талдау әдісі, салалық талдау, эконометрикалық үлгілеу және регрессиялық үлгі негізінде болжамдау, қателік векторлық коррекция үлгісі және т.б. қолданылды.

Ғылыми зерттеу жаңалығына келесілер жатады:

- жүйелік және кешендік тәсілдемеге бағытталған өнеркәсіп басқару қаржы-экономикалық жағдайының мәселесін шешу;
- «қаржы-экономикалық тұрақтылық» түсінігін анықтаудың авторлық көзқарасы ұсынылды;
- өнеркәсіптің қаржы-экономикалық жағдайын рейтингтік бағалауын есептеудің жаңа әдісі ұсынылды;
- қазіргі инструменттік аппарат қолданумен қаржы есебінің көрсеткіштерін талдау және болжау алгоритімі құрастырылды.

Қорғауға шығарылып отырған диссертациялық зерттеудің негізгі қағидалары:

1. Өнеркәсіптің қаржы-экономикалық жағдайын басқару мақсатын толықтай және нақты анықтай алатын «қаржы-экономикалық тұрақтылық» түсінігін айқындауға деген авторлық көзқарасы.

2. Өнеркәсіпті басқаруда ғылыми негізделген шешімдер қабылдауға мүмкіншілік беретін өнеркәсіптің қаржы-экономикалық жағдайын басқару құралы құрастырылған.

3. ҚР мұнай-газ саласын талдау негізінде айқындалды:

- саладағы шоғырланудың баяу қарқынмен өсуі;
- энергетикалық қауіпсіздікті бекіту үшін мұнай-газ өндіру проекталарында қазақстан үлесін арттыру.

4. Өнеркәсіптегі жоспарлау үрдісінің сапасын жақсарту үшін көрсеткіштердің динамикалық нормативі мен эконометрикалық үлгілерін қолданатын өнеркәсіптің қаржылық есебінің көрсеткіштерін бағалау және болжамдау үлгісін құрудың әдістемесін жасау.

5. Өнеркәсіптің динамикалық норматив негізінде рейтингтік бағалаудың жаңа есептеу тәсілі ұсынылған.

6. Өнеркәсіптің қаржы-экономикалық жағдайын жақсарту және даму стратегиясын жетілдіру ұсыныстары жасалған. Даму стратегиясын жетілдіру ұсыныстарының негізгі қағидалары Қазақстанның барлық мұнай-газ өнеркәсіптеріне сай келеді.

Теориялық және практикалық мәнділігі:

- құрастырылған өнеркәсіптің қаржы-экономикалық жағдайын басқару схемасын өнеркәсіптің қаржы-экономикалық жағдайын басқарудағы және жоспарлаудағы теориялық және практикалық зерттеулерде қолдану мүмкінділігі;

- өнеркәсіптің қаржы-экономикалық жағдайын басқаруда, даму стратегиясын жасауда ғылыми негізделген шешімдер қабылдау мүмкінділігі;
- экономикалық ақпараттарды Excel және EViews арқылы өңдеп шешімдер қабылдауға айқын түрде көрсету мүмкінділігі;
- ұсынылған өнеркәсіптің қаржы-экономикалық жағдайын жақсарту үшін арналған кеңестерді қолдану мүмкінділігі.

Зерттеу нәтижелерін жариялау. Диссертация тақырыбы бойынша жалпы көлемі 3,44 баспа табақ 10 еңбек шығарылды, соның ішінде 5 еңбек ҚР БҒМ білім және ғылым саласын қадағалау комитетімен ұсынылған журналдарда, 1 еңбек - Thomson Reuters және Scopus деректер базасына кіретін журналда, 4 еңбек – халықаралық ғылыми-практикалық конференциялар жинақтарында жарияланған, соның ішінде біреуі – Scopus деректер базасына кіретін жинақта.